

SEMNIIFICAȚIA SOCIAL-POLITICĂ A CELUI DE-AL XV-LEA CONGRES INTERNĂȚIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE

Ion Ardeleanu

Științele istorice au înregistrat, odată cu lucrările celui de-al XV-lea Congres internațional (București, 10—17 august 1980), un moment de referință nu numai pentru dezvoltarea lor ulterioară, dar și pentru filozofie, sociologie, economie politică, politologie, pentru științele sociale în general. Aceasta s-a datorat atât abordării interdisciplinare a domeniului istoric cât și pregătirii multilaterale a istoricilor, preocupării lor pentru istoria socială, pentru problemele social-politice noi apărute ca și pentru tendințele progresului social.

Lucrările Congresului de istorie au evidențiat stadiul actual de dezvoltare a istoriei ca știință, locul și rolul istoriei în epoca contemporană, precum și a perspectivelor dezvoltării sale.

La congres au participat 2 715 de reprezentanți din 67 de țări ale lumii, cel mai mare număr de țări reprezentate vreodată la un congres de istorie¹. Pentru prima oară la Congresul de la București au luat parte istorici din R. P. Chineză și R. S. Vietnam, precum și dintr-un număr mare de țări în curs de dezvoltare din Africa și America Latină. Din țara noastră au participat 747 de specialiști.

Congresul a fost deschis prin Mesajul pe care președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, l-a adresat celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice, expresie a marii atenții pe care conducătorul statului nostru o acordă istoriei și științelor istorice, fapt demonstrat și cu ocazia întâlnirii cu oamenii de știință din domeniul istoriei, la 27 mai 1980. Strălucită analiză a complexelor realități ale lumii contemporane, a problemelor majore care preocupă omenirea, mesajul a avut un profund ecou în rindul oamenilor de știință și specialiști-

¹ Primul Congres a avut loc la Paris (1900) la care din România au participat V.A. Urechia și A.D. Xenopol. La Congresele de la Roma (1903), Berlin (1908), Londra (1913) personalitatea marcantă a lui Nicolae Iorga a reprezentat istoriografia românească.

Românii au participat cu delegații și comunicări, de fiecare dată mai numeroase, la toate cele patru congrese de științe istorice din perioada interbelică, desfășurate la Bruxelles (1923), Oslo (1929), Varșovia (1933) și Zürich (1938). În total, istoricii români au pregătit 43 de comunicări, din care 37 s-au prezentat efectiv, aparținând istoricilor celor mai marcanți, în primul rînd lui N. Iorga, prezent la toate congresele, de asemenea lui V. Pârvan, C. Marinescu, G.I. Brătianu, A. Oțetea, P.P. Panaitescu etc.

Ca și în perioada primului război mondial, în timpul celei de a doua conflagrații mondiale, reuniunile istoricilor nu au avut loc. Activitatea s-a reluat începînd din anul 1950, cînd s-a ținut la Paris primul congres. De atunci periodicitatea de cinci ani a congreselor și-a urmat cursul. Istoricii români au participat la toate congresele începînd cu cel de la Roma (1955) și în continuare la Stockholm (1960), Viena (1965), Moscova (1970), San Francisco (1975). La Congresul din 1980 istoricii români au avut o contribuție remarcabilă. Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, Mihnea Gheorghiu, a fost președintele Congresului.

lor, ținând seama de locul și rolul conferit în acest mesaj istoriei: „Această misiune nobilă a istoriei — se sublinia în Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, participanților la Congres — se cere cu atât mai puternic accentuată astăzi cînd — după cum se știe — evoluția contemporană este marcată de un șir de probleme grave și profunde, de fenomene și manifestări care creează pericole tot mai mari la adresa păcii și independenței popoarelor, a civilizației întregii omeniri. În aceste împrejurări se impune mai mult ca oricînd unirea și conlucrarea tot mai strînsă a popoarelor, a forțelor înaintate de pretutindeni pentru a opri această evoluție periculoasă a evenimentelor, pentru a pune capăt încordării și tensiunii din viața internațională și a asigura reluarea și continuarea politicii de destindere, colaborare și pace, de deplină egalitate și respect al independenței și suveranității popoarelor”.

Desfășurate într-un climat de dezbatere științifică, de dialog, de schimb de păreri și informații menite a face din știința istoriei un mijloc de apropiere și cunoaștere între popoare, de cultivare a respectului față de trecutul și prezentul fiecărei națiuni, lucrările Congresului au avut din primul moment un profund ecou în lumea științifică. Au fost dezbătute cele mai recente rezultate ale cercetării din domeniul istoriografiei universale, probleme de metodologie, cronologie și de filozofie a istoriei. Aceasta a constituit un bun prilej pentru un larg schimb de idei cu privire la trecutul umanității, precum și în legătură cu aspectele actuale ale dezvoltării istoriei contemporane.

Prin faptul că a cuprins, pentru prima oară, un număr de probleme importante ale umanității, care fuseseră mai puțin abordate la alte reuniuni internaționale — *problematica păcii, a progresului științific și tehnologic, emancipării femeii, problematica demografiei, ecologiei* — Congresul a marcat o nouă etapă în evoluția științelor istorice. Mai mult decît la oricare din congresele precedente, au fost mai pregnant puse în lumină aspecte semnificative ale decolonizării, ale luptei popoarelor pentru egalitate în drepturi, dezvoltare liberă și independentă.

Lucrările Congresului s-au desfășurat, în primele două zile, în 24 de comisii și organisme afiliate Comitetului internațional de științe istorice și 5 organisme și grupe de lucru neafiliate acestui comitet. Un interes deosebit au prezentat rapoartele și dezbaterile în cadrul Asociației internaționale de studii bizantine pe problemele privind: *Insulele și litoralul ca puncte de contact ale lumii bizantine, în secolele X—XIII și Statutul de insulă și comunicațiile*. Rapoartele au fost ținute de reprezentanți din Cipru, Grecia, Marea Britanie; Comisia internațională de studii slave a discutat rapoartele: *Răscoalele țărănești în Europa centrală și orientală pînă în secolul al XVII-lea* susținut de istorici din U.R.S.S., S.U.A. și R.S.F. Iugoslavia; *Studii de istorie asupra Europei centrale și orientale începînd din anul 1945; probleme și metode*, întocmit de istoricii din R. D. Germană, R. F. Germania și R. S. România. Fructuoase au fost dezbaterile Asociației internaționale de istorie a dreptului și instituțiilor, ale Comisiei internaționale de istorie a adunărilor pe stări. Comisia internațională de istorie a mișcărilor sociale care a dezbătut raportul *Problemele micii antreprize față de dezvoltarea industrială și consecințele socioeconomice de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pînă în zilele noastre*, prezentat de istorici din Belgia, Franța și S.U.A.

Dezbateri semnificative au avut loc și în cadrul reuniunilor unor organisme neafiliate Comitetului internațional de științe istorice. Astfel Asociația europeană de istorie contemporană a dezbătut tema: *Război și pace, idei și mentalități în Europa (1899—1919)*; Asociația istoricilor specialiști în probleme latino-americane, precum și grupele ei de lucru au dezbătut: *Revoluția din 1830, Bibliografia internațională de istorie a Statelor Unite, Aplicarea matematicii în istorie*.

Colocviul Comisiei internaționale pentru problemele celui de-al doilea război mondial a avut ca temă: *Propaganda în timpul celui de-al doilea război mondial: metode, obiect, rezultate*. Cu acest prilej s-au făcut aprecieri asupra propagandei ca fenomen, a locului, rolului și semnificației sale în desfășurarea celei de-a doua conflagrații mondiale, cât și a legăturii cu prezentul; s-a evidențiat cu pregnanță raportul dintre istorie și politică. În marea lor majoritate participanții s-au referit cu precădere la propaganda rezistenței antifasciste și antihitleriste. Dacă a existat o evasiunanimitate de opinii în relevarea formelor de organizare a propagandei, chiar a obiectivelor urmărite, în ce privește rezultatele ca atare a apărut un evantai larg de păreri: de la ideea că propaganda a însoțit războiul fără a influența în mod decisiv rezultatele sale finale care au fost hotărâte pe cimpul de luptă de către armate, pînă la a prezenta propaganda ca pe un război psihologic, fără de care nu poate fi înțeles deznodământul însuși al marii confruntări militare. Deosebite au fost aprecierile care au vizat aspecte ale influenței în contemporaneitate a problemei discutate. Totuși a fost unanim condamnată propaganda fascistă în scopul preamăririi războiului, a urii între popoare, propaganda cu caracter antiuman, de discriminare rasială.

În cadrul Comisiei internaționale de istorie militară comparată s-a emis părerea că trebuie abordată problematica militară nu numai din punctul de vedere al bătăliilor, al violențelor, ci și sub aspectul cultural, economic, moral și filozofic, al consecințelor dezastruoase ale războiului asupra societății. Mai mulți istorici au afirmat că problemele de istorie militară să fie tratate și din punct de vedere sociologic, pentru a surprinde și analiza profund raporturile dintre armată și societate. În raportul intitulat *De la armatele poporului la partidul politic. Armate și societate (1643—1653)*, Christopher Scott (Marea Britanie) a făcut o analiză retrospectivă a desfășurării luptelor din secolul al XVII-lea, relevînd unele aspecte concludente asupra caracterului popular al unei armate. În conformitate cu structurile sociale actuale generalul maior Ilie Ceaușescu și Ion Talpeș au subliniat importanța *Participării întregului popor la apărarea țării — permanență a istoriei românilor*. Discuțiile purtate au avut în vedere alte probleme referitoare la: arta militară, alianțe și doctrine militare ș.a.

Din rapoartele, corapoartele și dezbaterile la secțiunile: *Cronologie, Metodologie și Mari teme* a rezultat interesul deosebit al participanților pentru probleme de mare actualitate.

Problemele care au stîrnit mai mult interes au fost cele de civilizație în accepțiunea generală a noțiunii permanente la dezvoltarea societății în general și a unor zone geografice îndeosebi. Ideea unei tratări comparatiste s-a impus pentru studii de orice natură ar fi fost acestea, fie de istorie, fie de economie, de politică, cultură, sociale sau instituționale.

Un interes deosebit s-a manifestat față de concepția unei istorii integrale, care să cuprindă contribuția fiecărei națiuni la istoria omenirii. În cadrul dezbaterilor s-a conturat o mai mare preocupare față de concepțiile noi în istoriografia contemporană: istoria cantitativă, sociologia științelor în general, inclusiv a științei istorice, istoria instituțiilor de stat și de drept, istoria mentalităților. Problemele de interes internațional (populație și mediul înconjurător, populație și posibilități de nutriție, ecosisteme și organizarea social-politică etc.), a căror rezolvare necesită o colaborare regională, zonală, continentală sau internațională au stîrnit un deosebit interes.

Structurile sociale cu toate implicațiile lor în dezvoltarea societăților în diferite perioade și epoci istorice, după cum a reieșit din rapoarte și în special corapoarte, ca și problemele de geografie istorică, mai ales zonale, pe arii de civilizații continentale sau regionale, au fost amplu dezbătute, demonstrînd corelația dialectică dintre evoluția mijloacelor de producție și dezvoltarea socială.

Aceste idei s-au desprins îndeosebi din dezbaterile secțiunii *Mari teme* în care au fost prezentate rapoartele: *Europa de est, arie de convergență a civilizațiilor*, raportori generali: Emil Condurachi și Răzvan Teodorescu avînd coraportori din Bulgaria, Finlanda, Israel, Polonia, U.R.S.S. și S.U.A., experți din Grecia, Ungaria, Italia, Elveția; *Forme și probleme ale păcii în istorie*, raportori generali: Raoul Manselli (Italia), Luiz Diez del Corral și Antonie Truyoly Serra (Spania); *State federative și pluraliste*, raportori generali: Juliusz Bardoch și Hubert Izdebskj (Polonia); *Femeia în societate*, raportor general: Claude Foben, și o serie de experți printre care și Maria Groza (R.S. România). La secțiunea *Metodologie* s-a dezbătut tema *Limbajul istoricului*, raportor Karl-Georg Faber (R.F. Germania) avînd printre coraportori pe prof. univ. Eugen Stănescu și prof. univ. Aron Petric din țara noastră; *Locul și rolul predării istoriei în cadrul învățămîntului secundar în special în formarea omului secolului XX*, raportor general V.T. Pashuto (U.R.S.S.), între coraportori fiind și prof. univ. Ștefan Ștefănescu; *Probleme și metode de istorie orală*, raportor general Maclyn P. Burg (S.U.A.).

Concluzii cu deosebite valențe pentru viitorul cercetărilor istorice și implicații în statornicirea sensului progresist al relațiilor social-politice s-au desprins din temele aflate în dezbaterile secțiunii *Cronologie*, grupate în patru subsecții: antichitate, evul mediu, istorie modernă și istorie contemporană.

În cadrul temei *Europa de est, arie de convergență a civilizațiilor* s-a prezentat sinteza originală rezultată din interferențele diferitelor civilizații care au coexistat sau care s-au succedat în această parte a lumii. Autorii raportului au evidențiat faptul că Europa răsăriteană evoluează în contextul unei cooperări intercontinentale, cu străvechi rădăcini istorice, aducînd contribuția specificului est-european la civilizația universală. Raportul a pus în lumină contribuția poporului român la dezvoltarea culturilor sud-est europene, solidaritatea manifestată de-a lungul istoriei cu celelalte popoare din această arie geografică, în lupta lor pentru afirmarea națională, pentru formarea de state naționale, moderne, suverane și independente.

În scurtul expozen asupra subiectului *Forme și probleme ale păcii în istorie*, profesorul R. Manselli a arătat că în abordarea formelor de pace din evul mediu și epoca modernă se pornește de la *Pax Romana* care constituia forma de pace a imperiului pe întreg teritoriul asupra căruia își întindea autoritatea și care, prin esența sa, constituia modul de a fi al raporturilor cu popoarele înconjurătoare. Pacea imperiului urmărea de a oferi o unitate în pluralitatea popoarelor și civilizațiilor și a dispărut odată cu invazia populațiilor migratoare, fiind înlocuită cu *Pacea prin forță*. Pentru Roma pacea era legea; în momentul instaurării regimului barbar pacea a devenit voința celor tari. Odată cu secolul al VII-lea în Mediterană apare un nou ideal de pace care nu era inspirat de drept, nu era susținut prin forță, dar care era animat de o nouă forță — religia, islamul care propovăduia războiul sfânt, lupta contra necredinței. Era vorba de o nouă formă de pace ce se obținea prin convertirea la Mahomed.

Carol cel Mare a reușit să realizeze așa-zisa *pax Carolingiana*, o încercare de unificare a regatelor și a unor unități politice întregi.

Participanții la dezbateri au abordat aspecte specifice formelor pe care pacea le-a căpătat din evul mediu și până în timpurile noastre, evidențiind imaginea păcii și nivelul diverselor societăți de-a lungul secolelor. S-a subliniat că, în afara conflictelor militare, istoria trebuie să acorde același interes eforturilor de edificare a unui sistem internațional care să excludă războiul ca mijloc de soluționare a litigiilor dintre popoare. Dezbaterile au relevat că în fața istoricilor se deschide un cîmp larg de investigație — istoria păcii — care poate sluji efortului contemporan de statornicire a unui spirit de largă cooperare și bună înțelegere între popoarele lumii.

Raportul general *Statele federative și pluraliste* a precizat în primul rînd sfera noțiunilor și a prezentat originile și realizările federalismului în antichitate, în evul mediu și în perioadele istoriei moderne și contemporane. S-a relevat că, în epoca contemporană, care începe odată cu victoria marilor revoluții burgheze din secolul al XVIII-lea — americane și franceze —, s-au format federalismele moderne și instituții federale strîns legate de curentele liberale. Cu acest prilej s-a vorbit de crearea Statelor Unite ale Americii, de instituțiile federale din țările Americii Latine, de uniunile de state cu regimuri monarhice din Europa secolului al XIX-lea. În Europa primele state federaliste sînt considerate Elveția și Germania, apărute în secolul al XIX-lea. După 1815 Germania ia forma confederației compusă din 36 de state, iar din 1919, pe baza Constituției de la Weimar, Reichul german devine o republică federală care încetează de a mai fi ca atare, după venirea la putere a lui Hitler în 1933. Federații *stricto sensu* au mai devenit și dominiioanele britanice, Canada, Australia. Ca un tip nou de federații au fost considerate statul sovietic și federația iugoslavă.

Secțiunea *Mari teme* a dezbătut pentru prima dată în istoria congreselor internaționale de istorie, tema *Femeia în societate*. Raportul general a fost susținut de Claude Fobin (Franța), iar corapoartele de către specialiști din Bulgaria, Coreea de Sud, Elveția, S.U.A., Suedia, U.R.S.S. Dezbaterile au evidențiat actualitatea luptei femeilor pentru dobîndirea deplinei egalități în drepturi, pentru emanciparea lor completă, condiție importantă pentru progresul oricărei societăți. Participanții au acordat un deo-

sebit interes expunerii cu privire la rezultatele procesului de emancipare a femeii în România, de afirmare a sa în viața politică, economică și socială a țării, de creștere a rolului ei în îndeplinirea tuturor obiectivelor construirii societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

La Secția *Metodologie*, raportul general *Limbajul istoricului* a fost prezentat de către prof. Faber Georg (R.F.G.). Printre altele, el a arătat că, în ceea ce privește limbajul în cercetarea istorică, se impune discutarea unui codex de norme asupra procedurilor istoricului și a ceea ce nu ar trebui să includă limbajul istoricului, exprimând teza că limbajul este rezultatul cercetării istorice. Această idee, cuprinsă în raportul general, a fost reluată și în cuvântul coraportorilor subliniindu-se că limbajul istoric nu este diferit de cel al altor discipline, dar că el devine o limbă filozofică în măsură tot mai mare și are tendința de a deveni o limbă științifică. Dezbaterile pe marginea raportului general și a corapoartelor au exprimat punctele de vedere ale diferitelor școli istoriografice reprezentate la congres, au evidențiat, prin consens, că este necesar ca expresia gândirii istorice să contribuie la amplificarea dialogului dintre specialiști, la o cât mai largă comunicare în cercurile științifice, dar și culturale ale cunoașterii trecutului. S-a subliniat că pluralitatea de expresie a limbajului istoricilor, potrivit particularităților fiecărei școli, nu trebuie să împiedice unitatea și diversitatea care favorizează contactele, schimburile și cooperarea internațională.

La tema *Locul și rolul predării istoriei în cadrul învățământului secundar, îndeosebi pentru formarea omului secolului XX*, dezbaterile s-au referit îndeosebi la educarea elevilor din școlile medii, subliniind necesitatea ca imaginea istoriei naționale și universale, transmisă tinerilor, să respecte adevărul istoric și să dezvolte dorința cunoașterii reciproce și a cooperării între popoare.

Tot în cadrul secțiunii *Metodologie* la tema *Demografie, epidemie, ecologie*, raportul general, prezentat de M.W. Flinn (Marea Britanie), și corapoartele susținute de istorici din Belgia, Cehoslovacia, Elveția, Franța și România (prin acad. prof. Ștefan Pascu) ca și disensiunile ce le-au urmat au scos în relief rezultatele cercetărilor asupra unor mari probleme ale lumii contemporane prin evidențierea factorilor ce au influențat creșterea populației, sănătatea publică și raporturile omului cu mediul înconjurător.

Dezbateri fructuoase asupra unor probleme majore ale istoriei au suscitat temele din cadrul secțiunii *Cronologie*. La tema *Civilizații și societăți*, a fost prezentat raportul despre *Dacii și civilizația lor*, de prof. univ. Hadrian Daicoviciu, care a suscitat un mare interes din partea istoricilor bulgari, italieni, sovietici. Un mare interes a determinat și tematica raporturilor între Est și Vest, referitoare la formarea statelor în Asia veche și contactele dintre acestea, relațiile dintre elementele grecești și autohtone de pe țărmurile Mării Negre, relațiile popoarelor din nordul și nord-estul Europei cu Imperiul Roman, religia și politica până în mijlocul secolului al IV-lea în partea răsăriteană a Imperiului Roman.

În ceea ce privește epoca medievală, raporturile și dezbaterile s-au axat pe aspecte ale evoluției unor state medievale, curente de gândire raționalistă în Orientul Apropiat, structurile familiei în Occident, pe evi-

dențierea unor structuri economice și sociale în secolele al X-lea și al XI-lea, dezvoltarea țărilor în feudalismul timpuriu ca problemă a evoluției Europei centrale și de est. Au fost prezentate, de asemenea, comunicări despre istoriografia evului mediu timpuriu, aspecte ale proceselor de colonizare a unor teritorii în feudalism, despre literatură ca sursă a istoriei etnice, sociale și economice a Occidentului European între antichitate și evul mediu.

La subsecțiunea de istorie modernă, în cadrul căreia s-a discutat despre idei și societăți, dezbaterile s-au axat pe rapoartele privind problema dreptului la rezistență în secolul al XVI-lea, mișcările țăranilor în Europa din secolul al XVI-lea până în secolul al XVIII-lea, intelectualii și puterea în Italia vechiului regim, iluminismul în centrul și sud-estul Europei, instituțiile sociale și umanitare în Imperiul Otoman.

În cadrul problematicii *Relații între continente și popoare*, au fost susținute rapoarte privind modelul etno-istoric al Imperiului Otoman, imaginea Moscovei secolelor al XVI-lea și al XVII-lea în Occident, modul în care priveau francezii America în secolele al XVI-lea — XVII-lea, relațiile dintre colonizatori și băștinașii din Canada, tipologia Renașterii naționale în țările Europei centrale și de sud-est, Congresul de la Berlin (1878) și perioada următoare.

Au fost analizate, de asemenea, repercusiunile economice asupra Europei prin descoperirea și cucerirea Americii, sursele de furnizare a sclavilor pentru plantațiile din Lumea Nouă, reacția Chinei la comerțul vestic în perioada 1931—1949, comerțul asiatic în secolele XV—XVIII. Temele tratate au subliniat interesul pentru studierea trecutului popoarelor care și-au cucerit independența după cel de-al doilea război mondial, cauzele ce au determinat întârzierea dezvoltării lor, în perioada colonială, punând în lumina formele de exploatare, economică și socială a acestor popoare de către puterile coloniale.

Lucrările din secțiunea de istorie contemporană, în cadrul cărora au fost evidențiate aspecte ale relațiilor dintre politica internă și economie au avut ca bază de discuții rapoartele și comunicările despre dezvoltarea și subdezvoltarea în secolul nostru, minorități naționale în Europa de sud-est, mișcarea muncitorească și colonială, marile întreprinderi și dezvoltarea capitalismului la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului XX, legăturile între structura instituțiilor și revoluția industrială a secolului nostru. Alături de aceste teme, problemele progresului științific, coexistenței pașnice, mobilității sociale, ale raporturilor dintre aspectele naționale și sociale, ale reformelor agrare evidențiază amplificarea continuă a problematicii abordate în științele istorice, preocuparea acoperirii manifestărilor umane în toată complexitatea lor.

Pe marginea celor 170 de rapoarte și corapoarte, prezentate în Congres au participat la dezbateri 1 830 de istorici, din aproape toate țările prezente. Istoricii români au elaborat și susținut, în cadrul Congresului, un raport general, 7 rapoarte și 4 corapoarte, iar un număr de 210 istorici din țara noastră au luat cuvântul în cadrul dezbaterilor.

Față de problematica deosebit de complexă dezbătută în Congres, în rapoartele, corapoartele și intervențiile făcute în cadrul dezbaterilor, istoricii români au pornit de la indicațiile documentelor Partidului Comunist Român, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfăturirea de lucru

de la C.C. al P.C.R. din mai 1980, cu oamenii de știință din domeniul istoriei ca și de la Mesajul adresat de președintele R.S. România celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice. Tezele istoriografiei românești cu privire la istoria românilor au fost convingătoare. Ambianța de dezbateri științifică, care a caracterizat Congresul, a permis cunoașterea reciprocă a rezultatelor obținute de istorici de pe diferite meridiane ale globului, comunicarea directă.

Climatul propice dezbaterilor științifice explică consensul care a dus la adoptarea apelului către toți istoricii lumii în care se arată: „Să folosim bogatele resurse ale științelor istorice pentru ca, într-o lume a interdependențelor dintre popoare, națiuni și civilizații, să se afirme și să fie respectate independența și suveranitatea națională, egalitatea și respectul reciproc, dreptul fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale, de a-și afirma deplin identitatea și personalitatea în marele concern al națiunilor lumii, de a-și aduce contribuția originală la îmbogățirea patrimoniului civilizației mondiale... Nutrim ferma convingere că a face din istorie un mijloc de apropiere dintre popoare, de creare a unui climat de încredere și stimă reciprocă înseamnă a ne îndeplini o datorie profesională și o datorie morală, în acest ceas de mare răspundere pentru destinele omenirii”. Congresul a pus în evidență caracterul stimulatîv asupra forumului mondial al ambianței politice, ideologice și intelectuale din țara noastră. Lucrările Congresului au contribuit, prin tot ceea ce l-a caracterizat, la stimularea ideii de responsabilitate a istoricilor față de destinele lumii contemporane, la întărirea convingerii că, numai rămînînd fideli vocației umaniste a științei istorice, ei servesc prin aceasta, cerințele arzătoare ale timpului nostru, de pace, de colaborare, de apropiere între popoare.

Așa cum am mai relevat, unele din rapoarte, corapoarte au constituit adevărate modele ale genului prin finețea analizei și bogăția informației, prin capacitatea de sinteză și de nuanțare, în același timp. Dar, atît rapoartele cît și dezbaterile au arătat că de fapt nu problemele de ordin metodologic au stat în centrul confruntărilor. Analiza științifică, riguroasă a scos în evidență faptul că, cu toată bogăția de informații, măiestria profesională cuvenită, elaboratul nu este convingător, veridic dacă autorul nu apelează la metoda dialectică de cercetare, la adevărul istoric. În același timp, a apărut clar că metoda marxistă, în sine, nu salvează textul de la platitudine sau subiectivitate, dacă autorul pledează pentru cauze false, pentru situații istorice ambigue.

Discuțiile purtate în forumul istoricilor au ridicat un evantai de probleme larg: este istoria o știință sau o simplă disciplină umanistă? Istoricul trebuie să fie un angajat, un militant în slujba cauzei sau „liber”, „independent”, despovărat de presiunea politică? Care este gradul de interdependență între istorie și ansamblul științelor sociale (filozofie, sociologie, economie politică, psihanaliză etc.)? De asemenea, raportul între narațiune și explicație în istorie; dimensiunile adevărului istoric, contribuția specifică a istoriei ca știință la formarea personalității omului secolului nostru și, în general, la rezolvarea marilor probleme ce confruntă în prezent societatea umană.

Confruntările din Congres au avut loc evident în jurul acestor probleme, prin dezbaterile lor desprinzîndu-se unele tendințe orientări cu o

actuală semnificație social-politică mai ales pentru perspectiva progresului științelor istorice, a celor sociale în general. Din ansamblul lucrărilor s-a desprins ideea potrivit căreia istoria trebuie concepută și promovată ca un mijloc de apropiere între popoare, ca un instrument care să favorizeze solidaritatea dintre oameni și nu ca factor care să accentueze și să adâncească contradicțiile și conflictele naționale și internaționale; recunoașterea deschisă că între istorie și politică există o interdependență și interacțiune de necontestat, a constituit, de fapt, una din temele de bază ale oricărei reflecții teoretice și metodologice în domeniul istoriei. Lucrările Congresului au evidențiat că între istoria descriptivă, cea analitică și cea explicativă nu există o concordanță în sensul că a fost extinsă foarte mult partea descriptivă a faptelor istorice în care se merge până la cele mai adânci detalii, rămânând pe plan secundar interpretarea și sintetizarea datelor, reconstituirea științifică a ansamblului proceselor istorice. S-a remarcat, de asemenea, preocuparea pentru studierea relațiilor politice, economice, culturale, militare dintre popoare, zone geografice și continente, impunându-se atenției încercările de a prezenta contribuțiile istorice originale ale fiecărui popor. Nu poate fi trecut cu vederea nici interesul sporit pentru problemele de istorie economică, evoluția raporturilor dintre progresul mijloacelor de producție și societate, precum și revoluționarea acestora, rolul istoric al producătorilor de valori materiale și spirituale, contribuția fiecărui popor la civilizația umanității. În acest context a fost criticată politica expansionistă a marilor imperii și a marilor puteri, de-a lungul istoriei, subliniindu-se în general rolul jucat de statele mici și mijlocii, al luptei lor pentru neutralizarea acestor tendințe și păstrarea independenței și suveranității lor.

Patrimoniul valoric comun care, depășind diferențierile naționale, sociale și ideologice, poate și trebuie să îi apropie pe istorici, îl constituie idealul păcii și al înțelegerii reciproce. Totuși în cercetarea istorică contemporană continuă să se manifeste și să se confrunte o serie de școli, doctrine și curente, în centrul acestora situându-se concepția materialistă asupra istoriei care a devenit punct de referință pentru oricare în orientările teoretice și metodologice ale istoriografiei contemporane.

Printre domeniile principale în care au loc confruntări între reprezentanții concepției materialiste asupra istoriei și istoricii nemarxiști, se situează cel al sensului și al scopului științei istorice în viitor. Ca și în celelalte științe sociale, și aici este vizibilă controversa asupra posibilității sau imposibilității fundamentării științifice a previziunii. Acestui domeniu i se adaugă cel al obiectivității cunoașterii istorice care, astăzi, deși nu este contestată direct, continuă să fie diferit înțeleasă și acceptată fie sub forma unei certitudini, care depășește interesul personal, național, politic sau social, care determină cercetarea, fie sub forma respectului față de „faptul istoric”, conceput ca un element pozitivist al oricărei istorii, sau sub forma recunoașterii rolului și locului principiului multicauzalității.

În ceea ce privește perspectivele dezvoltării științelor istorice se conturează câteva direcții principale: modernizarea metodelor și tehnicilor de investigație, îndeosebi în sensul extinderii metodelor cantitative de analiză a datelor și a tehnologiei computerizate; modernizarea învățămîntului istoric, pentru a nu mai fi concepută istoria doar ca o sursă de cunoștințe, ci ca factor fundamental de educare a personalității umane în

spiritul celor mai autentice valori social-politice și morale. Din ansamblul acestor tendințe și orientări se impun opțiuni pentru istoriografia românească, cit și unele reconsiderări în ceea ce privește tematica de cercetare. Ca o necesitate s-a impus studierea și situarea istoriei poporului român în contextul istoriei contemporane și universale, de asemenea, acordarea unei atenții sporite problemelor privind: etnogeneza poporului român, lupta sa pentru neamținare și suveranitate, relevarea pe baza documentelor, în spiritul adevărului obiectiv, a situației în care România a luat parte la prima mare conflagrație mondială, a împrejurărilor făuririi statului național unitar, faptul că tratatele de pace din 1919—1920 nu au făcut decît să consfințească actul de voință al maselor populare. În acest context a apărut necesitatea lărgirii tematicii de cercetare prin includerea unor probleme de interes mai general, ca și găsirea acelor modalități de includere a cercetărilor istoriografiei românești în circuitul de valori internaționale.

Concluzii desprinse pe marginea forumului internațional au evidențiat că la Congres a dominat spiritul științific, colaborarea și înțelegerea, iar științele sociale, istoria în special, precum și sociologia, celelalte științe ale domeniului au căpătat o respirație, au un vast orizont de activitate pentru a participa la formarea și dezvoltarea personalității omului secolului XX.

[illegible][illegible]